В. ДАВЫДОВ АНАТРИ

ҪУҪУРУЗА ХИРЁНЧЕ

Пирӗн колхоз кашни ҫулах хире кукуруза нумай акса хӑварать.

— Кукуруза вӑл — питӗ усӑллӑ япала. Ӑна пур выльӑх та юратса ҫиет,— тет яланах пире атте.

Пӗр-икӗ кун каялла кукуруза акса таврӑнсан, вӑл пире хӑй патне чӗнсе илчӗ те:

— Хирте кураксем нумай. Вӗсенчен кукурузӑна сыхлас пулать. Ҫак ӗҫе колхоз правленийӗ шкул ачисене хушма шутлать,— терӗ.

Шкул ачисене тесен, эпӗ савӑнсах кайрӑм. Хам ӑшӑмра: пире те ҫакӑн пек пысӑк ӗҫ шанма пултараҫҫӗ-ши?— тесе шухӑшласа илтӗм.

— Кукурузӑна сыхлама манӑн та каясчӗ,— терӗм эпӗ аттене.

— Питӗ аван. Колхоз председателӗ Василий Васильевич шӑпах сана ҫак ӗҫе ертсе пыма ыйтасшӑнччӗ...

Петĕр, эпир калаçнине итлесе тăраканскер, пирĕн çинелле пăхрĕ те:

— Эпĕ те Сантăрпа кукурузăна сыхлама çӳретĕп,— терĕ.

Тепĕр кунне эпĕ ирех хампа пĕрле вĕренекен ачасем патне кайрăм, вĕсене кукуруза хирне тухма чĕнсе çӳрерĕм.

...Кукуруза акнă уйра, чăнах та, кураксем туллиех. Хăйсем час-часах пĕр вырăнтан тепĕр вырăна вĕçсе кайса лараççĕ, çĕре чава-чава кукуруза пĕрчисене шыраççĕ.

Эпир малтан ним тума пĕлмесĕр аптраса тăтăмăр. «Кăшша! Кăшша!»— тесе, кăшкăркаласа та пăхрăмăр. Анчах мĕн тăвас тетĕн! Тутлă апат тупнă кураксем кукуруза уйĕн тепĕр хĕррине вĕçсе кайрĕç те каллех чакаланма пуçларĕç.

— Ха, татах анса ларчĕç. Вĕсем пиртен куç умĕнчех кулаççĕ-çке!— шавласа илчĕç ачасем.

— Мĕн тумалла! Кукурузăна мĕнле çăлса хăвармалла?— ыйтатпăр хамăр пĕр-пĕринчен. Шăпах çав вăхăтра пирĕн пата колхоз председателĕ Василий Васильевич персе çитрĕ. Вăл ачасене сывлăх сунчĕ те:

— Паян канмалли, вырсарникун-çке. Эсир хире мĕн ĕçлеме тухнă тата?— тесе ыйтрĕ.

— Кукурузăна сыхлама!— хуравларăмăр эпир.

Çапла калани Василий Васильевич кăмăлне кайрĕ пулас. Вăл пирĕн шухăша ырларĕ:

— Маттур, ачасем! Кукурузăн пĕр пĕрчине те çухатар мар. Вăл — пирĕн пуянлăх, сĕт-çу, аш-какай,— терĕ.

Эпир кукуруза уйне катемписем, çилпе авăракан пĕчĕк армансем тăва-тăва лартрăмăр, хут çĕлен пек хӳреллĕ, вĕлтĕр-вĕлтĕр вĕçсе тăракан япаласем туса шалчасем çине çака-çака ятăмăр.

— Çитет! Кураксене текех иртĕхме парас мар!— терĕмĕр хамăр. Хир хуралçи Макар мучи те пире:

— Тĕрĕс калатăр, ачамсем, кураксене кукуруза пуссинчен тасатмалла!— терĕ.

Вăл çавăнтах хăй аллинчи пăшалĕпе кураксем еннелле тĕллерĕ. Унччен те пулмарĕ, пăшал сасси кĕрлесе те кайрĕ.

Эпир пурте кураксене хăвалама пуçларăмăр. Пĕтĕм кукуруза уйĕ янăраса тăрать.

Кураксем пире хирĕç тăма хал çитереймерĕç. Вĕсем ушкăнăн-ушкăнăн аяккалла вĕçе-вĕçе кайрĕç.

Пĕр-икĕ эрнерен пирĕн кукуруза капăрах шăтса тухрĕ. Унăн сип-симĕс парка калчисем илемлĕн курăнса ларакан пулчĕç.

КОЛХОЗ ПАРНИ

Çурхи ĕçсем пĕтсен, кашни çулах пирĕн ялта юрă уявĕ пулса иртет. Унта кӳршĕри колхозсенчен те хăнасем нумай килеççĕ. Çак кун иртен пуçласа мĕн каçченех сăвă-юрă янăраса тăрать. Пĕтĕм халăх савăнать. Кăçалхи юрă уявĕ вара нихçан та ман асăмран тухас çук.

Ĕç çапла пулса иртрĕ:

...Çуллахи ăшă кун. Тӳперен хĕвел савса пăхать. Вăрман хĕрринче халăх туллиех. Хуларан килнĕ оркестр марш калать. Пире атте хăй патне чĕнсе илчĕ те:

— Ачамсем, таçта кайса ан çухалăр, часах уяв пуçланать,— терĕ.

Чăнах та, нумай та вăхăт иртмерĕ, трибуна çине хамăр ялти ятлă çынсем, кӳршĕри колхозсенчен килнĕ хăнасем хăпарса тăчĕç. Уяв пуçланчĕ.Чи малтан пирĕн «Хĕрлĕ çăлтăр» колхоз председательне Василий Васильевич Алмазова сăмах пачĕç. Вăл уява пухăннă çынсене саламларĕ, уй-хир паттăрĕсене сывлăх сунчĕ. Василий Васильевич сăмах каланă чухне çынсем темиçе хутчен те алă çупрĕç. Председатель юлашкинчен колхоз правлени ячĕпе çураки ĕçĕсенче мала тухнă çынсене парнесем пама пуçларĕ. Трибуна умне уй-хир паттăрĕсем пĕрин хыççăн тепри тухаççĕ. Унччен те пулмарĕ, Василий Васильевич:

— Ятманов Сантăра, кукуруза уйне кураксенчен лайăх сыхланăшăн парне — алла çыхмалли сехет!— терĕ.

Уява пынисем, ман ята асăнсан, тăвăллăн алă çупса ячĕç. Эпĕ нимĕн тума та пĕлместĕп, савăннипе вырăнтан та хускалаймастăп.

— Сантăр, трибуна патнелле ирт, унта сана кĕтеççĕ,— терĕ мана атте.

Эпĕ васкаса малалла утса кайрăм, унтан трибуна çине улăхса тăтăм. Мана Василий Васильевич çӳлелле çĕклерĕ те мĕнпур халăх умĕнче ыталаса чуптурĕ. Каллех алă çупни кĕрлесе кайрĕ...

Тепĕр кунне ирех пирĕн пата Василий Васильевич пычĕ. Вăл аллине хаçат тытнă.

— Сантăр, эпĕ сирĕн пата çĕнĕ хыпарпа килтĕм. Акă кур: сан сăнна хаçатра пичетленĕ,— терĕ вăл савăнса.

Эпĕ тĕлĕнсех кайрăм. Чăнах та, «Коммунизм ялавĕ» хаçатăн малтанхи страницинчех ман сăнăм пур. Ун тăррине пысăк саспаллисемпе «Сантăр Ятманов пек ĕçчен ачасене чыс та мухтав!» тесе çырнă.

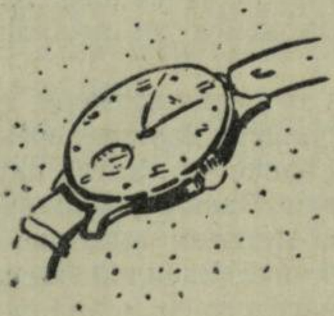

В. ДАВЫДОВ-АНАТРИ

ШУРĂ ПАЛĂК

Пирĕн ял çав тери пысăк. Аякран пăхсан, тĕлĕнсех каятăн: вăл хула пекех сарăлса кайнă. Ферма çурчĕсем, силос башнисем, ешĕл сад пахчисем таçтанах курăнса лараççĕ.

Кăçал ял варрине Тăван çĕршывшăн пынă вăрçăра нимĕç фашисчĕсене хирĕç паттăррăн çапăçса вилнĕ янташсене сума суса палăк лартрĕç. Ăна питĕ çирĕп чултан, гранитран, турĕç. Палăка уçнă ятпа митинг пулса иртрĕ. Унта таврари ялсенчен те çынсем нумай пухăнчĕç. Митинга ватă коммунист, граждăн вăрçинче командир пулнă Антон Иванович Антонов уçрĕ. Вăл питĕ хĕрӳллĕ сăмах каларĕ.

— Эпир хамăр Тăван çĕршывпа унăн чысĕшĕн çапăçса вилнĕ паттăр çынсене нихçан та манас çук!— терĕ вăл.

Унтан сăмах ял Совет председательне Максим Фĕдоровича пачĕç.

— Тăван çĕршывшăн, çутă пуласлăхшăн пуç хунă çынсене ĕмĕр-ĕмĕр мухтав!— терĕ председатель.

Юлашкинчен вăл вăрçăра вилнĕ хамăр ял çыннисен ячĕсене вулама пуçларĕ.

Митинга пынисем, кашни ята асăннă хыççăн, пуçĕсене усса илеççĕ.

— Александр Ятманов!— терĕ Максим Фёдорович.

Петĕр мана айăкран кăлт чышрĕ.

— Пичче, председатель мĕншĕн сан ятна асăнчĕ вара?— ыйтрĕ вăл ман çине пăхса.

— Итлесе тăр, кайран каласа парăп,— чарчĕ ăна атте.

Ял Совет председателĕ хăйĕн сăмахне вĕçлерĕ.

Шкул оркестрĕ «Интернационал» кĕввине калама пуçларĕ. Ял çыннисем палăк çумне чечек çыххисем пыра-пыра хучĕç.

Митинг пĕтрĕ. Çынсем, пĕр-пĕринпе калаçса, килĕсене утрĕç.

Петĕр çул çинче аттерен каллех:

— Митингра Сантăр ятне мĕншĕн асăнчĕç-ха вара?— тесе ыйтрĕ.

Атте ăна йĕркипе каласа пачĕ.

— Ĕç çапла пулса иртрĕ,— терĕ вăл.—1941 çулта пирĕн Тăван Çĕршыв умне çав тери пысăк хăрушлăх килсе тухрĕ. Тăшман Мускавалла, аслă Атăл еннелле туртăнать. Пирĕн хуласемпе ялсене çунтарать, халăха çаратать, ача-пăчасене тăлăха тăратса хăварать... Совет çыннисем пурте усал тăшмана хирĕç çапăçава çĕкленчĕç. Çак йывăр кунсенче сирĕн аслаçăр — Александр Петрович Ятманов паттăрсен вилĕмĕпе вилчĕ. Вăл вилни çинчен яла хыпар килнĕ кун Сантăр çуралчĕ. Эпир ăна аслаçăр ятне патăмăр, Александр Ятманов, тесе çыртартăмăр. Паян та ял çыннисем сирĕн аслаçăра ырăпа асăнчĕç, ун ятне ĕмĕрлĕхех ылтăн сăрпа çырса хучĕç...

Атте пире тата тем каласшăнччĕ, анчах унăн куçĕсем салхуллăн пăхса илчĕç.

— Ну, ачамсем, эсир те аслаçăр пекех паттăр та хăюллă пулăр, нихçан та Ятмановсен ятне ан ярăр,— терĕ пире атте.

Кăнтăр енчен çуллахи ăшă çил вĕрсе иртрĕ. Шурă хурăн çулçисем чĕтренсе илчĕç. Вĕсем те, паттăрсен ятне асăнса, юрă юрланăн туйăнчĕ.

КУРШАНАК МИШШИ

Пирĕн çурт çумĕпе Янашар текен çырма юхса иртет. Ун çыранĕ кашни çулах, шыв-шур кайнă вăхăтра, ишĕлме пуçларĕ. Мĕн тумалла? Çак инкек пирĕн аттене канăç пами пулчĕ. Иртнĕ çуркунне вара атте пире хăй патне чĕнсе илчĕ те:

— Ачасем, Янашар хĕррине кăçал йывăçсем лартса хăварар. Вĕсем çыран ишĕлессине чарма пултараççĕ,— терĕ.

Çак ырă шухăша эпир хапăл тусах йышăнтăмăр.

— Лартас. Çырана тек ишĕлме парас мар,— терĕмĕр пурте.

Урамсенче юр тасалса пĕтсенех, эпир вăрмантан çамрăк çăкасем, хурăнсем кăларса килтĕмĕр. Вĕсене пурне те Янашар çырмин икĕ айккине лартса тухрăмăр. Çак çамрăк йывăççене кун сиктерсе шыв сапса тăтăмăр. Нумай та вăхăт иртмерĕ, вĕсем вăй илме тытăнчĕç, çулçă сарма пуçларĕç.

Пирĕн ĕçе колхозри чаплă пахчаçă Василий Тимофеевич та сăнанă. Пĕррехинче вăл хамăр бригадăри колхозниксен пухăвĕнче пысăк сăмах тухса каларĕ.

— Çутçанталăка юратма пирĕн Ятмановсенчен вĕренмелле, вĕсем кăçал та çирĕм тĕп йывăç лартса хăварчĕç,— терĕ. Анчах пирĕн хушăмăрта çутçанталăк илемне юратсах кайман ачасем те пур-ха. Эпĕ сире çакăн пек пĕр ача çинчен каласа парасшăн.

...Ирхине эпĕ урама тухрăм. Çанталăк ăшă. Йывăççенчен тутлă, ырă шăршă сăмсана çапать. Пур çĕрте те кайăк-

сен хитре юррисем илтӗнеççӗ. Ҫăнтăртан лăпкă, ăшă çил вӗрет.

Унччен те пулмарӗ, манăн хăлхана темӗнле кáшкăрнă сасă пырса кӗчӗ. Пăхатăп та: çырма хӗрринче, хамăр лартнă йывăççем хушшинче, пирӗн Петӗр йӗрсе тăрать. Эпӗ çавăнтах ун патне чупса пытăм: «Мӗн пулчӗ сана, мӗншӗн йӗретӗн?»— тесе ыйтрăм.

— Акă... Куршанак Мишши эпир лартнă йывăççене хулăпа çапа-çапа амантса çӳрет. Эпӗ ăна чартăм. Вăл мана çырмана тӗртсе ячӗ,— терӗ Петӗр.

Эпӗ тарăхса кайрăм, çиллӗм тулса çитнипе чăтаймарăм:

— Эсӗ, чăнах та, куршанаках иккен. Санран нихçан та ыррине кӗтме çук!— терӗм Мишшана.

Эпӗ каланине вăл итлесшӗн те пулмарӗ, ку çеç те мар, хăй аллинчи хуллипе ман çине сулса ячӗ. Эпир тытăçса ӳкрӗмӗр. Петӗр хăранипе атте патне васкаса чупрӗ. Ҫав вăхăтра çырма хӗрринче мӗн пулса иртнине колхоз сачӗн хуралçи Палюк мучи сăнаса тăнă-мӗн. Вăл çавăнтах пирӗн пата персе çитрӗ.

— Чарăнăр! Ан çапăçăр!— терӗ вăл пире.

Мишша мана ямасть.

Палюк мучи ăна аллинчен карт тытрӗ те:

— Мӗн ашкăнса çӳретӗн эсӗ!— терӗ.— Санăн ӗçне эпӗ йăлтах курса тăтăм...

Мишша Палюк мучипе те тавлашма пăхрӗ. Палюк мучи вара чăтаймарӗ:

— Эпӗ сана акă мӗн каласшăн,— терӗ вăл.— Эсӗ çав тери чарусăр ача. Ҫынсем лайăх, ырă ӗç тăваççӗ. Эсӗ пур — çынсен лайăх ӗçне пăсса, çӗмӗрсе çӳретӗн...

Палюк мучи çапла калани Мишша чӗрине пырса тиврӗ пулас: вăл ним чӗнмесӗр айккинелле пăрăнса кайрӗ.